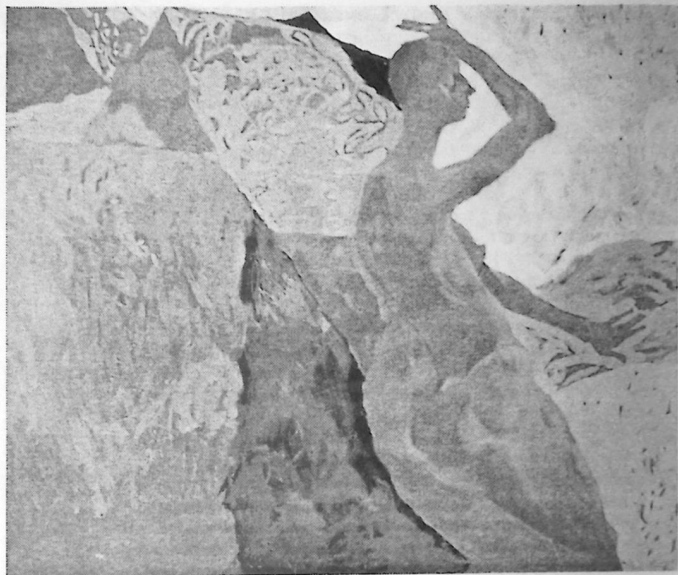

Лл. 3

пустимого рівня, а не на традиційно-реалістичному принципі зорової достовірності, що сприймається як гарантія повноцінного художнього образу.

Отож, і сьогодні є сенс прямого відсторонення від принципу повсякденної безпосередності реалізму і звернення до першознаку, який би наділявся максимальною зовнішньою виразністю, а не поглинався стихією фактурного мазка. Завдяки тому, що студент включається до пошуку конструктивних композиційних елементів, він тим самим розвиває спроможність мислити формально, вміння побачити формообразуючі елементи в реальному світі. Через те, доклавши до живописних академічних постановок так зване “декоративне вирішення” (на що відводиться шоста частина загального часу постановочних завдань), ми надаємо студентам можливість виконати кожне завдання абстраговано, тобто включити до постановки елемент стилізації, узагальнення, активізувати пошук конструктивних композиційних рішень. Згодом це дозволить їм з більшою мірою свободи користуватися живописними засобами у сфері графіки.

Водночас неможливо заперечувати значущість виховної ролі класичної композиції у будь-якому виді мистецтва. Та все ж привнесення елементів формальної композиції у навчальну постановку з живопису й використання нових технічних засобів дозволить студентам графічного факультету виявити своє розуміння формоутворюючих прийомів в образотворчому мистецтві взагалі. Оволодіння означеними вище прийомами і техніками розширить майбутнім професіоналам сферу застосування набутих навичок у різних галузях діяльності.

Маргарита Балакіна

канд. хімічних наук,

доцент кафедри реставрації творів мистецтва НАОМА

Акрилові фарби

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТА ВЖИВАННЯ

Коли говорять про історію мистецтва з точки зору техніки письма, на пам'ять відразу ж приходять фреска, енкаустика, старовинна темпера, акварель і, нарешті, олія. З введенням та повсюдним поширенням олійного живопису наприкінці XIV—початку XV ст. розпочинається нова ера в мистецтві. До теперішнього часу олійний живопис має багатьох прихильників і послідовників.

Проте олійні фарби висихають не завдяки випаровуванню розчинника, як, наприклад, фарби на водних з'язуючих, зокрема акварель, але в результаті надзвичайно складних реакцій, які відбуваються під дією кисню повітря; при цьому водночас здійснюються два протилежних процеси — утворення твердої плівки й її руйнування (деструкція), що не закінчується з висиханням і спричиняє так зване “старіння” — втрату еластичності та руйнування [1]. Сама природа олій є причиною того, що як би правильно в технологічному відношенні не був виконаний олійний живопис, йому притаманні характерні недоліки:

- старіння олій супроводжується пожовтінням і потемнінням олійного живопису [2];
- у процесі старіння зростає коефіцієнт заломлення олійного з'язуючого, що призводить до зменшення крійності, внаслідок чого можуть виявитися нижні шари картини або потемнішати весь живопис, якщо він виконаний на темному ґрунті [2];
- втрата еластичності зв'язуючого зумовлює утворення “пізніх” кракелюрів — глибоких і тонких тріщин, якими практично вкритий увесь старий живопис, виконаний на полотні, внаслідок його рухливості [3];

- на технологічно неграмотно виконаному живопису по недостатньо просохлому підмальовку дуже швидко, іноді відразу після висихання, утворюються “ранні” кракелюри — неглибокі, але відносно широкі тріщини [3].

Ці недоліки стали особливо очевидні до другої половини XIX ст. і послужили стимулом пошуку нових зв'язуючих для фарб. Таким зв'язуючим стала темпера, яка, на відміну від класичної темпері на яєчному жовтку, одержала назву сучасної темпері. З'являється безліч рецептів такої штучної темпері — яєчно-олійна, яєчно-лаково-олійна, казеїново-олійна, казеїново-воскова, гуміарабікова, крохмальна [2–6]. Загалом сучасною темпераю стали називати фарби, затерті на будь-якому емульсійному зв'язуючому [4].

Із розвитком полімерної хімії ряд полімерів почали випускати у вигляді емульсій (дисперсій). З'являються темперні фарби на синтетичних емульсіях, наприклад полівінілацетатна темпера [4]. Останнім часом техніка живопису збагатилась новими фарбовими матеріалами. Акрилові фарби — одне з досягнень науково-технічного прогресу XX ст., що знайшло широке застосування в образотворчому мистецтві. Зазначені фарби можуть успішно конкурувати з традиційними олійними, темперними та акварельними. Писати ними можна густими шарами, як олією, і тонкими, як темпераю, аквареллю або фрескою.

Акрилові фарби можна розглядати як певну альтернативу олійним, проте вони висихають значно скоріше, в цілому ж кінцевий результат і в технічному, і в художньому відношенні мало чим відрізняється від письма олією. При накладанні одного шару акрилової фарби на інший на картині не утворюються тріщини, з часом акрилові фарби не темнішають і не жовтіють, повністю зберігаючи колір, до того ж вони не мають такого різкого запаху, як олійні та деякі види розчинників.

Порівнюючи акриловий і темперний живопис, можна дійти висновку, що різниця між ними невелика: й ті, й інші розводяться водою, швидко висихають, а після висихання мають характерний бархатистий вигляд і не висвітлюються; криюча здатність їх висока.

Щодо акварелі — відрізнити гарний живопис, виконаний акриловими фарбами, від акварельного інколи буває складно.

На сьогодні ці доволі нові фарби приваблюють багатьох, але при спробі використати їх у своїх роботах у живописця виникає безліч питань, на частину яких він зможе знайти відповідь у цій статті.

МАТЕРІАЛИ ЖИВОПИСУ АКРИЛОВИМИ ФАРБАМИ

Акрилові фарби, як і будь-які інші, складаються з пігменту та зв'язуючого, роль якого виконує дисперсія поліакрилової смоли. Таким чином, акрилові фарби — фарби темперні. Процес формування фарбового шару, як і у випадку полівінілацетатної темпері, не супроводжується хімічними реакціями.

Живопис, виконаний акриловими фарбами, вирізняється високою світло-, атмосферо- та морозостійкістю, вологостійкістю — він добре миється, достатньою мірою паропроникний, еластичний — не псується при згортанні полотна в рулон, біологічно стійкий. У цілому, це кращі за всіма показниками фарби серед емульсійних.

Випускаються акрилові фарби в різних упаковках: у тубиках місткістю від 25 до 55 мл, у банках місткістю від 100 до 200 мл, причому біла фарба продается в розфасовці від 500 мл; усі характеристики вказані на етикетках. Також випускаються спреї, що розраховані на покриття великих поверхонь.

Кольорова гама акрилових фарб різноманітна. Деякі фірми випускають набори, що складаються з фарб до 72 кольорів, які дають нескінченні можливості для одержання безлічі відтінків.

Проте починати слід з обмеженого набору кольорів, щоб не заплутатися в колірних вирішеннях. Для знайомства з акриловими фарбами, вивчення техніки їхнього використання та змішування бажано мати таку палітру: білило титанове, кадмій жовтий світлий, кадмій жовтий середній, вохра жовта, нафтол червоний світлий, пурпурна, сієна палена, умбра натуральна, зелена світла, ФЦ зелена, кобальт синій, ФЦ синя та кістка слоняча чорна. Пізніше, коли живописець відчує себе більш упевнено, він може доповнити палітру іншими фарбами, що йому подобаються.

Вибір акрилових фарб дуже великий: глянцеві, матові, переливчасті, флуоресцентні, для настінного розпису, такі, що імітують олійні, наприклад, фарби *Idroil* фірми “Фераріоколер”. Акрилові фарби відрізняються від відомих і звичних для нас, тому перед придбанням рекомендується уважно ознайомитися з серією зразків.

Наповнювачі для фарб. Акрилові фарби легко поєднуються з будь-яким ушлішнюючим наповнювачем: піском, пемзою тощо. Для речовини, наприклад суспензії пемзи, випускаються спеціально для цього виду фарб. Слід згадати також пасту для моделювання на основі мармурового порошку, що використовується для створення рельєфної поверхні; її можна додавати до акрилових фарб на будь-якому етапі роботи.

Розріджувачі. Акрилові фарби також, як акварель і темпера, відносяться до фарб на водних зв'язуючих. Вони добре розводяться водою та можуть бути використані в гранично рідкому стані. Проте якщо вживати для роботи воду у великій кількості, в'язкість акрилових фарб може порушитися. Для розрідження, окрім води, існує великий вибір засобів: “Gloss Medium” робить фарбу більш рідкою та блискучою; “Acrylic Medium Brilante” розріджує фарбу, робить більш прозорою та блискучою; матовий акриловий розріджувач надає акриловим фарбам бархатистість.

Згущувачий гелі “Acrylic Transparentizer” буває матовим і глянцевим. При змішуванні з фарбами він збільшує їхню прозорість, надає об'єму; фарба стає гущішою, її можна накладати штапелем.

Для уповільнення процесу висихання фарби можна вживати “Retarding Medium”, якого слід додавати не більш, ніж 5–10 часток на 100

часток фарби, тоді фарби будуть сохнути на 5–10 хвилин довше — час, якого достатньо для внесення невеликих поправок і змін. Проте слід мати на увазі, що при цьому фарба набуває дещо неприродного, блискучого вигляду.

Матеріали основи та ґрунти. Акриловими фарбами можна працювати по будь-якому матеріалу, на який вони гарно лягають: полотну, паперу, картону, склу, кераміці, пластику, металу, бетону, цеглі, штукатурці. Проте слід уникати роботи по незаґрунтованим дерев'яним поверхням, на яких вони розтріскуються, а також по олійним покриттям, до яких в акрилових фарб погана адгезія. При роботі полотно натягують на підрамник, папір або картон, які необхідно закріплювати на дошці. Виключається вживання брудних поверхонь з нальотом пилу або з жирними плямами.

Ґрунтовка перед роботою акриловими фарбами не обов'язкова, але у випадку її відсутності волога акрилових фарб може бути увітрена основою, тому поверхні, що легко вбирають вологу, рекомендується ґрунтувати. Годиться, наприклад, ґрунт "Underpainting" — спеціальний акриловий ґрунт, приготовлений на основі титанового білила, крейди та акрилової емульсії; він може бути кольоровим, якщо до його складу додані пігменти. Можна також використовувати густу акрилову фарбу відповідного відтінку.

У художніх салонах для роботи акриловими фарбами продають по-лотно, вже вкрите шаром ґрунту. Інші поверхні, що зазвичай викорис-товують — папір, картон або дерево, як правило, також потребують ґрунту.

Матеріали для первісного нарису. При роботі над первісним нарисом можна спочатку виконати рисунок олівцем, потім нанести фарби. Вжи-вають звичайно також олівці, крейду або пастель, ластик (гумку) для можливих виправлень.

Лаки. Акрилові фарби не потребують закріплення — після висихання вони мають глянцеву поверхню. Проте при змішуванні з різними додат-ковими засобами вони можуть втратити цю властивість.

По завершенні роботи над картиною для її захисту від зовнішнього впливу та збереження в оптимальному стані застосовують покривні лаки, вплив та матові, що бувають двох різновидів: розчинні в скипидарі та блискучі та матові, що бувають двох різновидів: розчинні в скипидарі та розчинні у воді. Так, можна використовувати "Protecting Spray" — лаки для покривання завершеного живопису, які можуть бути матовими, гля-нцевими та напівглянцевими. При бажанні надати глянцевість матовій поверхні можна пензлем нанести "Gloss Medium".

Інструменти. Працюючи акриловими фарбами, можна викорис-товувати різні види пензлів: м'які та жорсткі, пласкі та круглі. Краще віддати перевагу пензлям зі штучної щетини — фарба на них висихає повільніше.

Для нанесення шарів густої акрилової фарби використовують шпатель, завдяки чому досягається, як і у випадку олійної фарби, ефект рельєф-ності. Можна застосовувати шпатель різної форми та розмірів. Можна

вживати також валики та губки. Крім того, оскільки ці фарби легко зми-ваються водою, їх можна наносити пальцями.

Будь-який інструмент після завершення роботи акриловими фарбами потребує акуратного догляду. Всі використані інструменти легко чистити, поки вони ще вологі. Якщо пензлі після роботи акриловими фарбами не привести до ладу вчасно, фарба намертво склеїться зі щетиною і в результаті пензель доведеться викинути.

Для догляду за пензлями залишається старий перевірений спосіб, який застосовується при письмі олією: по закінченні роботи акриловими фарбами слід ретельно вимити пензлі теплою водою з милом за умови, що фарба не затверділа.

При роботі на свіжому повітрі та поза студію не завжди є можливість вимити пензлі. В такому разі їх можна просто опустити в мильну воду, а не вживати розчинники типу "Xyol Cleaner", які скорочують термін використання пензлів і погано впливають на організм людини.

Палітра. Для роботи акварельними фарбами використовують палітри зі спеціальними заглибленнями, при олійному живопису застосовують дерев'яні палітри. Палітра для акрилових фарб може бути виготовлена з пластику, емальованого металу, але більш за все для цих фарб, які швидко сохнуть, підходять пластикові палітри (таці, одноразові тарілки) або порцелянові блюндя. Можна на аркуш білого паперу покласти скло — так краще сприйматиметься колір.

Техніка роботи акриловими фарбами. Акрилові фарби прості в повод-женні. Проте для того, щоб повною мірою використати їхні позитивні якості, треба чітко виконувати всі рекомендації щодо їх застосування. Тоді можна уникнути помилок і, відповідно, розчарування.

Акрилові фарби дуже швидко висихають. Тому необхідні для роботи матеріали слід покласти в межах досяжності — робота повинна проходити в швидкому темпі, і витратити час на їх пошук не слід.

Підготуйте заздалегідь ганчірки та непотрібний папір, щоб витирати руки та пензлі. Надіньте фартуха, застеліть місце роботи старими газета-ми, тоді не треба буде витратити час і сили на прибирання — свіжі плями фарби з одягу, взуття та інших речей можна видалити водою з милом, тоді як плями, що вже висохли, практично змити неможливо.

Підготуйте дві ємкості для води — одну для миття пензлів, іншу, з чи-стою водою, — для фарб. Якщо по ходу роботи необхідно користуватися одним пензлем для різних фарб, то його треба гарно вимити, оскільки найменший відтінок старої фарби здатен змінити колір нової.

Привчесь шільно закривати тюбик шоразу після його використання. Якщо цього не робити, відкрита фарба засихає, і ця тверда однорідна маса, що не розчиняється у воді, буде непридатною для роботи. Якщо ж минуло не дуже багато часу, можна спробувати використати стару фарбу, видаливши її засохлу частину дротом або кінчиком ножа.

Для одержання потрібного відтінку акрилові фарби треба змішувати дуже швидко безпосередньо на палітрі. Виконувати це в процесі роботи

прямо на поверхні картини не рекомендується — інакше робота матиме вид грубої мазанини.

Мазки фарб на палітрі висихають за декілька хвилин, тому на палітру слід наносити тільки ті фарби, які будуть зараз же використані. Для продовження терміну збереженості видавленої фарби на один-два дні її можна прикрити харчовою фольгою.

Досягти успіху можна тільки при додержанні цих правил: продумайте в найменших деталях те, що саме ви бажаєте зобразити, чітко уявіть хід роботи, і тільки після цього розпочинайте справу; якщо вас мучать сумніви, тоді займіться попередньою зарисовкою, ні в якому разі не експериментуйте та не вносьте зміни в процесі роботи.

Усі допоміжні засоби, необхідні для роботи з акриловими фарбами, можуть додаватися до фарб у процесі роботи. Для додавання розріджувача, гелю тощо фарбу поміщають в одну чашечку, засіб, який додається, — в іншу. За допомогою пензля додають засіб у чашечку з фарбою: пасту, що одержали, добре перемішують пензлем. Таким чином можна досягти різноманітних ефектів.

Для одержання потрібних кольорних тональностей акрилової фарби можна змішувати одну з одною. Для цього спочатку шпательом відділяють певну кількість фарби кожного кольору та поміщають у чашечку або на палітру; змішують їх звичайним пензлем.

Щоб набрати фарбу потрібного кольору, треба завжди використовувати чистий шпатель або пензель; при змішуванні можна використовувати пензель, забруднений другим кольором.

Бажано не наносити новий шар акрилової фарби на шойно нанесений шар. Не рекомендується видаляти фарбу, що висохла, краще поверх неї накласти іншу. Не слід накладати акрилової фарби на тло, яке виконано олією, проте цілком можливо накласти олійні фарби на акрилові.

При виконанні роботи фарбами у вигляді пасти дійте швидко, не наносіть один мазок на інший. Пастоподібні акрилові фарби можна накладати товстим шаром за допомогою шпателя. При цьому створюється враження фарби, що обсіпається зі старих картин, які написані олією.

Виправлення. Поки акрилові фарби залишаються вологими, ними можна вносити будь-які виправлення. Так само легко видаляються будь-які мазки за допомогою шпателя або добре зволоженої губки.

До акрилових фарб, що висохли, вносити виправлення дуже важко, навіть якщо використовувати наждачний папір. Тому в подібних випадках місяця, що підлягають виправленню, покривають відповідною крийною фарбою.

При роботі з прозорими фарбами розповсюдженим способом усунення помилок є повторна ґрунтовка ділянки, що виправляється. Основа, таким чином, відновлює первісний вигляд.

Прозорі акрилові фарби. Кожна фарба має свій ступінь прозорості. Більшість фірм на етикетках кожної фарби зазначають дані відносно її крийності.

Для нанесення прозорого шару акрилових фарб можна або додати воду до фарби або змішати фарбу з прозорим акриловим розріджувачем. При розбавлянні водою акрилові фарби втрачають густоту і стають за своєю прозорістю приблизно такими, як акварельні. Для розрідження, збільшення прозорості та блиску фарб можна додати акриловий розріджувач. Розріджувач у вигляді геля, збільшуючи прозорість фарби, зберігає її густину.

Якщо бажано одержати тонкий шар, додають розріджувач, якщо товстий — потрібну кількість гелю.

Чиста фарба з тюбика має насичений колір. При збільшенні прозорості тон стає світлішим.

Розріджена фарба дозволяє використовувати прийом, найбільш характерний для акрилових фарб — пом'якшення тону. Цей прийом полягає в нанесенні дуже прозорого шару на шар фарби, що вже висохла. При цьому фарба нижнього шару просвічує крізь прозорий верхній шар. Якщо обидва шари одного кольору, тоді фарба набуває інших тонів. Пом'якшення тону буде вдалішим, якщо зачекати, коли нижній шар достатньо просохне.

Крийні акрилові фарби можна наносити на поверхню рівним шаром або за допомогою мазків створювати фактуру, що подібна тій, яку можна одержати при роботі олійними фарбами. При додаванні невеликої кількості розріджувача крийна здатність фарби зберігається.

Крім широкого вибору традиційних акрилових фарб, у продажу є великий спектр так званих спеціальних фарб. Це флуоресцентні та металізовані фарби, тобто фарби, що мають металічний блиск, а також переливчасті (райдужні) або інтерферентні акрилові фарби. Такі фарби світлочутливі; одні з них максимально ефектні та найбільш привабливі при повному світлі, інші — при частковому освітленні.

1. Балакіна М.М. Сучасні уявлення про висихання олійних плівок // Українська академія мистецтва. Дослідницькі та науково-методичні праці. — 1996. — Вип. 3. — С. 17–22.

2. Сланський Б. Техніка живописи. — М.: Изд-во Академії художеств СССР, 1962. — 378 с.

3. Киплик Д.И. Техніка живописи. — М.: Искусство, 1950. — 504 с.

4. Комаров А.А. Технологія матеріалів стенописи. — М.: Изобраз. иск-во, 1989. — 238 с.

5. Филатов В.В. Русская станковая темперная живопись. Техника и реставрация. — М.: Искусство, 1961. — 223 с.

6. Никодеми Г.Б. Техніка живописи. — М.: ЭКСМО-Пресс, 2002. — 144 с.

7. Теодорико Батталіни. Акриловые краски. Основные характеристики и применение. — М.: ЭКСМО, 2003. — 80 с.

8. Как писать акриловыми красками. — М.: ООО "Издательство АСТ", 2004. — 32 с.